

Rut

Sakvisien takeih keil mai en moulien onen ahin Isrel tai

Rut 1:1-5

1 ¹⁻²En avong mulamu, avong koa Iahova mul san metai keil avakataun me-Isrel keil veni arkurtei veah asuv houlu tai valosil kat keil, an tisa mai en out koa me-Isrel keil aro ien. Anatin, ous romustei avong houlu ka sakin anien tovuol ka amai kat meatin keil. Sakini, meatin tai ten out Betlehem mul en atan onen me-Sudah keil, kei va en kantri ten out Moab, isen Elimelek,^a ka kei kistal en mari vatiamal onen Efrat. Kei va ral min ahin onen, isen Noume, ka ral min natnali keilu, isealu Malon ka Kilion. Telva telro en atan onen me-Moab keil sua vahis. ³Ka navong telro en out enek, Elimelek mat, sakini Noume ro nges ral min natnali keilu. ⁴Evus, natnali keilu enek luretalihe ral min ahin Moab elu, isealu Oripa ka Rut. Navong telro en out enek sua halualim (10), ⁵Malon keilu Kilion emun lumat. Sakini, Noume kei sesuk ro, meatin onen ka natnali keilu emun teltovuol.

Noume va ris en meteimal ten out Betlehem ral min ahineli Rut

Rut 1:6-22

⁶Avati vahis muli, ka Noume kur longlongien keke Ahi rokol kat meatin keil onen ka sakin anien ose moul tahos eris. Sakini, Noume sak mesein kei valokovein kantri ten out Moab ral min ahineli keilu enek. ⁷Keitel vasi enek telva ruai telva ris en atan onen me-Sudah keil. Ka navong telmul telvaha, ⁸Noume viteni min keilu vit, “Kamil milheha ris milheles mama kati onamil ka milheto ris hetal min keilu. Inau navis min Ahi keke hetie lat tahosien min kamil hesuval koa milrie lati minau ka min natkuli keilu koa lumat tuai. ⁹Navisi mun keke Ahi hesakin kamil milhetetalihe eris ka milhehotin tahosien hetal min meatin hau keilu onamil.”

Evus, Noume kav kat keilu ka vit valokovein keilu luvaha. Ka keilu lurangis Noume ¹⁰ka luviteni mini luvit, “!Melsakras melvalokoveinuk eli! Melhousiluk, tovaha tovato vatal min meatin keil onom.”

^a 1:1-2 Elimelek, aneite teni vi ‘Ahi vi asuv houlu.’

¹¹ Ka Noume vit kesi min keilu vit, “Ahineli keilu, tahos imok milheha ris. ?Vensa varei milvit milvouisil nau? ?Milmundemi keke nakilea makur ris ehon elu mun keke milhetetalihe hetal min keilu? ¹² !Vuo! !Milheha ris! Inau navi tovuli ramat keke matetalihe eris. ?Avaseini munak navit matetalihe ris kosa, ka nikur ris ehon elu mun, ¹³ kamil milkilea milvatosil keilu vaha vio ... luvamatu vinvin luvatetalihe? Vuo, koanek sakras vakur out. Ahineli keilu, kamil milkilea veah milvales tahosien, ka inau nasakras. Milnouisilte nau. En moulien onak, nalonge mah houlu veni hen Iahova keih kat nau.”

¹⁴ Keilu lumuai eris. Evus, Oripa kav kat avu tisa onen, selus kor ral mini, ka lokoveini va ris en vatiamal onen. Ka Rut, kei vuli kati keih, en rovattei vaha rani. ¹⁵ Sakini, Noume viteni mini vit, “?Rut, koleisi? Tumahin va ris ven meatin keil onen ral min ahi keil onen. Keik emun kusili kiha en vatiamal onom.”

¹⁶ Ka Rut vit kesi mini vit, “!Konasilatei nau nanaha ranuk! Kimaenau mousiluk. !Out kave kiha ien, inau mun niha ien! !Out kito ien, inau mun nito ien! Meatin onom keil ihi meatin keil onak emun. Ka Ahi onom hehi Ahi onak emun. ¹⁷ Out koa kimat ien, inau mun nimat ien, ka itahin nau en out enek. Inau nirmaen etai tounah hekulat nau niha ranuk heha vio ... ialu tai hemat esuk. !Koanek vi hatkatien onak ka Iahova hesan mahien koa hekeih ramat hemai kat inau munak nitali kotehei!”

¹⁸ Navong Noume lei kilea keke Rut, rendemien onen keih vouisili, kei rosak vistei mun vasila vaha.

¹⁹ Sakini, keilu lumual va vio ... lurokol meteimal ten out Betlehem. Ka navong lukistal en out enek, meatin keil ten out enek amutimanin en keilu. Ka ahin keil amutimanin avit, “?Noume ekek?”

²⁰ Ka Noume vit kesi min keil vit, “Minahisetei nau li mun en ‘Noume’ ka mihehise nau en ‘Mara’ veni Iahova sakin moulien onak vilelau en mahien.^b ²¹ Navong namea ran out ekek, hek keilu vilelau en tounah keil koa tahos. Ka kosa, Iahova kur ris nau numai hek heite hon enges. ?Vensa varei kami mivise nau en Noume veni Ahi ten Keihoen mumoni keih ramat minau ka san mahien keil minau?”

²² En sakien enek, Noume mea ran kantri ten out Moab ka va ris kantri ten out Isrel ral min ahineli Rut koa vi ahin Moab. Ka avong lurokol meteimal ten out Betlehem, **bale**^c men tuai en ah osen me-Isrel keil.

Rut va mum en ah sen more meatin tai

Rut 2:1-23

2 ¹ En meteimal ten out Betlehem, hetetamen tai ro ien koa tounah onen houlu, isen Boas. Kei kistal en vatiamal kati onen Elimelek,

^b 1:20 Noume, aneite teni vi ‘tahosien’ ka Mara, aneite teni vi ‘mahien.’ ^c 1:22 Bale vi anien tai koa alesu suval kovi, ka anien teni mul en utite koa suval raes.

meatin onen Noume. ²En avong tai, Rut vis Noume vit, “Kimaenau maha en ah etai keke malah ruain bale keil koa meatin toumien keil alokoveini merangle avahi anien ar. Vahesa nihotin meatin etai koa hemaenau moum en ah osen.”^d

Sakini, Noume maeni vit, “Ahineli, tahosis, kiha kumoni.”

³Sakini Rut va en ah tai ka mul mum katau sil meatin toumien keil koa alah ruain bale. Ka kei lah hati bale koa keil alokoveini mules netan. Ka Rut, kei reingeingeni keke ah koa mul mum ien osen Boas koa kistal en vatiamal kati onen Elimelek, meatin onen Naomi. ⁴Rovitei tuetin, Boas ka en meteimal ten out Betlehem ka mai kistal min meatin toumien keil onen ka viso min keil vit, “!Iahova heto ven kami!”

Ka avit kesi mini avit, “!Iahova hetokol katuk emun!”

⁵Evus, Boas vis avat toumien onen vit, “?Ahin hau eke onen sei?”

⁶Sakini avat enek vit kesi mini vit, “Ahin enek ten out Moab ka mai ral min Noume. ⁷Kei vis nau mamaeni vakatau sil meatin toumien keil koa amul alah ruain bale keil keke valah hati bale koa alokoveini mules. Kei mai en visokon semau ka mul mum rokol avong enek, museh avong havivis en votevav keie.”

⁸Evus, Boas va selus ral min Rut vit, “Ei atouli. Kitaengonau, ek vati keke kum en ah osak vesesal ven ahin toumien keil onak. Konahatei en ah sav tai keke kovalah ruain bale ien. ⁹Out kave keil amum ien, keik emun kitos vesesal ven keil. Naselus koe min meatin keil onak anoumtei natisa enuk. Ka munak maroro katuk, kiha kimun hati oai koa mul en veioai koa asehei tuai mul.”

¹⁰Navong Rut longe, retengeiril netan ka veinan rokol atan. Kei vit kesi mini vit, “?Vensa komul komundemko venau? ?Vensa komul komumoni tahos minau koa navi heou tai enges?”

¹¹Boas vit risi mini vit, “Inau nakur longlongien usil saki en tetahos keil koa korie lati min avu tisa onom navong meatin onom mat. Nakilea keke keik kolokovein tata ka mama onom ka kantri kati onom keke kumai kovato vatal min meatin keil koa koreingeingen keil mulamu. ¹²Navis min Iahova hesa kesi minuk tahosien koa keik komul korie lati mini. Anatin, Iahova, Ahi onen me-Isrel keil, hesan sanien tai koa hetahos imok minuk veni keik koling desien onom eni valei kat revu keik ka vating koe moulien onom.”

¹³Evus, Rut vit kesi mini vit, “Hetamen, keik komumoni tahos imok minau li. Avaseini inau narvinvintei keke mamai mahi ahin toumien tai onom, keik koselus revu minau ka kovati lat rendemien onak.”

¹⁴En taviai, navong meatin keil amul akanian, Boas viteni min Rut vit, “Amai vesesal, an vis etai veret ka kikasi en uae koa kun koanek.” Sakini,

^d 2:2 Dut 24:19 viteni vit tahos me-Isrel keil imaen heou keil ral min vatina keil imai ilah ruain tei bale ka uit koa alokoveini mules en ah ose keil.

rondan ral min meatin toumien keil, ka Boas san hati bale koa alengasi mini. Rut kaniau vinvin ka ling revu anien koa mules. ¹⁵Navong Rut muris va voum, Boas sel kat meatin toumien keil onen vit, “Mihemaeni valah ruain bale en out vasi keil koa en vati. Avaseini munak lah ruaini ran vangite keil koa kami mipar kati tuai, minavul kattei. ¹⁶Ka tamun, tahos mihelah lat tei bale ran vangite keil ka mihesoni heha netan keke ahin enek hemai helah ruaini.”

¹⁷Sakini, Rut lah ruain **bale** en ah enek va rokol mendilah. Ka navong mu rangrangi, votini keke uti bale keil koa lahi, kilo teni vi teindan elu (12 kg). ¹⁸Vous uti bale keil enek va ris teim ka rie lati min avu tisa onen. Evus, anien koa kei ling revu mules, kei mun, Rut sani mini.

¹⁹Navong Noume lesi, mutimanin eni ka visi vit, “?Kosa, kolah ruain uti bale keil enek en out kave? ?Ah sen sei varei keke komum ien? Tokolkatien onen Ahi hel en meatin koa lesuk ka mumoni tahos minuk.”

Sakini, Rut viteni min Noume vit, “Namum en ah sen meatin tai koa isen Boas.”

²⁰Noume viso keih vit, “!Tokolkatien onen Iahova hel en kei! Iahova rie lat tahosien onen min ialu koa lomoul loro veah ka min meatin keilu oralu koa lumat tuai. Meatin koanek vi tai en vatiamal kati onen meatin onak. Musil sakien onen me-Isrel keil, kei varei helei kat usite oralu.”^e

²¹Ka Rut vit, “Ka koa tahos imok, kei viteni minau vit nilas nilah ruain bale hetal min meatin toumien keil onen heha hetokol avong koa alah vasin anien ran ah keil osen Boas.”

²²Noume viteni min Rut vit, “O ahineli, hetahos imok kiles kum hetal min ahin keil koa amul amum en ah sen Boas. Veni munak kiha kum en ah sen meatin sav, vahesa meatin etai houvum hetisa enuk.”

²³Sakini, Rut mum ral min ahin toumien keil onen Boas va vio ... rokol avong koa alah ruain bale keil, ka katau, alah ruain uit emun ran ah vasi keil osen Boas. Ka Rut ro nges ral min avu tisa onen enek.

Noume mumon sise keke Rut vakur ris meatin eni

Rut 3:1-18

3 ¹En avong tai, Noume viteni min Rut vit, “Havukahin, hetahos imok keke inau nihotin etai meatin vatetalihe vatal minuk ka helei kat revu keik. ²?Kindem kat Boas, meatin koa komum ral min ahin toumien keil onen? Kei ka en vatiamal onen meatin keilu oralu. Sakini, kitaengon revu inau. En mendilah kosa, kei heha hou rangrang uti **bale** ran ingeite keil teni. ³Sakini, keik kiha kikul, kisin hetahos ka kikasuk en senta. Hevus, kiha en out toumien onen, ka konoumontei keke kei nakilea komul en out enek. Kitosin avong koa kei heanian ka hemun hati uaven hevus ⁴ka kilei revu out koa kei va matil ien. Navong matil ravobong,

^e 2:20 Lev 25:25

kiha vesesal veni, kikulat pulangit ran alen tanetan ka kimatil kat vase alen keilu vatie lati keke kovisi helei katuk ka usite keil onom. Hevus, kei hehiteni suk minuk asa kovoumoni.”

⁵Rut vit kesi mini vit, “Inau num vasi tounah koa koviteni minau moumoni.”

⁶Sakini, Rut va en out toumien onen Boas ka mumoni suval koa avu tisa viteni mini. ⁷Navong Boas kanian ka mun hati uaen evus, kei longe tahos. Evus, va vesesal en usite tai ten mari vangi bale koa arivini out tas ka va matil ien. Navong meten mulong houlu, Rut mul ka lelau mai, kulat pulangit ran vase alen tanetan ka matil kat keilu.

⁸En metavinavong, Boas mutimanin ven tounah tai. Ka navong viles, lesi keke ahin tai mul matil kat vase alen tanetan. ⁹Sakini visi vit, “?Ei, keik sei?”

Ka Rut vit kesi vit, “Inau etin, Rut, ahin toumien onom. Asuv, keik kovi tai en vatiamal onen meatin onak koa mat tuai. Sakini, musil sakien keil onami, keik kilei kat usite onak ka kokilea kovakur nau nimai nihi ahin onom.”

¹⁰Ka Boas vit kesi mini vit, “Rut, Iahova hetokol katuk. Komul korie lat sakien tetahos keil min vatiamal keil onomai koa marite mok mulin asa koa korie lati tuai min avu tisa onom koa vi vatina tai onomai. Keik, kokilea kovaha kovahotin etai meatin hau koa tounah onen houlu vuo koa tounah onen tovuol, ka kormumontei. ¹¹Sakini, konandemtei nahi houlu usil asa koa hekistal. Inau num vasi tounah koa kovis inau eni keke nilei katuk ka usite keil onom veni kovi ahin tai koa meatin keil vasi alei kilea tahosien onom. ¹²Anatin keke inau navi kei koa helei kat usite onom veni navi vatiamal kati onen meatin onom koa mat. Ka meatin sav tamun mul en vatiamal onomai koa vesesal imok min meatin onom, ka kei kilea valamu enau keke vakur keik ka valei kat usite onom.^f Ka munak kei en rovattei, inau numoni suk. ¹³Ka en vongien enek, hetahos kitos. Hevus, out mulan, lehehotini keke en vati valei katuk vuo en rovattei. Munak en vati, tahosis, ka munak en rovattei, naviteni anatin en meten Iahova keke inau suk, nikuruk ka nilei kat revu usite keil onom. Ka vongien enek, kitos kimatil en out enek hetokol visokon.”

¹⁴Sakini, Rut matil kat vase alen tanetan rokol visokon. Ka en visokon semau veah, kei muli mea keke vaha veni Boas en rovattei meatin etai vailea keke ahin tai mul matil en out toumien onen. ¹⁵Ka mulamu en avong vaha, Boas viteni mini vit, “Kulat kot omom ka kihoeini en out enek.” Navong Rut vueni, Boas mutah uti bale keil koa kilo teni rokol hanumau tai ka halualim emun (30 kg) va ien. Evus, katauni lingi en eisilin ka Rut vوسي va ris teim. Ka Boas va en meteimal.

^f 3:12 Lev 25:25; Rut 2:20

¹⁶Navong Rut rokol teim sen, avu tisa onen visi vit, “?Ahineli, mukave?” Sakini Rut vit vasin tounah koa Boas viteni mini. ¹⁷Ka Rut viteni mun vit, “Ka en rovattei keke hek vahi heite hon navong mamai ris malesuk en out teim, sakini san uti bale keil koa kilo teni rokol hanumau tai ka halualim emun (30 kg) enek minau.”

¹⁸Noume vit risi mini vit, “Konandemkotei. Kitosini keke kiles tounah keil enek hekistal hemukave, veni Boas sakras vaseh kosa vatokol avong koa hetali mal en usite keil onom.”

Boas kur Rut vi ahin onen

Rut 4:1-12

4 ¹En visokon enek, Boas va rondan en out tatondanien vesesal en metareh ten vieh ten meteimal ten out Betlehem. Evus, Boas les meatin koa viteni vit kei vi vesesal imok en meatin onen Rut mulin kei. Navong Boas lesi mul mual emai vali, vise vit, “Tuak, amai mau, tondan netan ekok.” Sakini, meatin enek mai veni ka rondan. ²Evus, Boas va vahotin hetetamen halualim (10) ten meteimal enek keke avamai avalong usite onealu. Navong keil vasi alah ruai, ³Boas viteni min tunali vit, “Noume koa mai ris ran kantri ten out Moab vit vasa lat atan onen Elimelek koa vi meatin onen min tai en vatiamal onen keke vahul lati rani. ⁴Ka inau namundemi navit mal keke nihit kilea minuk. Munak keik em vati, kokilea kovahul lati en meten koakeil arondan ekok. Ka munak em rovattei, kihiteni, veni keik kovi vesesal imok ven meatin onen Noume mulinau ka kokilea kovahuli lat atan enek helamu. Ka munak kirvultei, inau suk nihuli.”

Ka meatin enek vit, “Vuo, inau nihul lati.”

⁵Evus, Boas viteni mini vit, “Tahos imok. Ka en avong koa kihul lat atan enek ran Noume, kikir vatina Rut emun koa vi ahin Moab. En sise enek, moeite onamil kilea vakur atan ka tounah sav keil onen meatin onen Rut koa mat tuai keke vatiamal onen sakras vavuol.”

⁶Navong meatin enek longe mukok, kei vit kesi mini vit, “Ven koanek, inau nirvultei atan koanek, veni nasakras masa lati min natkuli kati keil vahi one. Munak hehi en sise koanek, keik kos kihuli, inau ek rovattei mun.”

⁷(En avong enek, sakien onen meatin keil mukok: navong keil e vati avahul atan tai, meatin koa atan onen hekulat usi sandel onen, ka hesani min koa kei vuli. Sakien koanek rie lati keke keilu luselus revi tuai avahul lat atan enek.)^g

⁸Sakini navong meatin enek mae lat atan enek min Boas keke vahuli, kei kulat sandel onen ka sani mini. ⁹Evus, Boas vitehiteni

^g 4:7 Dut 25:9

min hetetamen keil ka koakeil tateisav emun vit, “Kami vasi miles asa kur out kosa keke inau navul lat tounah vasi ran hen Noume koa vi onen Elimelek ka natnali keilu koa isealu Kilion ka Malon. ¹⁰ Ka en usite tamun, nakur Rut emun koa vi ahin Moab koa retalihe ral min Malon mulamu keke vamai vahi ahin onak. Suval saki en orer, moei ehon onomal kilea hekur tounah vasi koa vi onen Malon.^h Koanek hesakin vatiamal onen Elimelek hervuoltei, keil iles ito hetal min komai en avong keil veah koa hemai. Kami vasi miles asa koa kur out kosa.”

¹¹ Hetetamen keil ka meatin tateisav keil emun aviteni mini avit, “Anatin, komai meles tounah keil koa kur out kosa. Mevisi keke Iahova houmon ahin enek koa hemai heto en teim som hemai hesuval Resel keilu Leah koa lukur ehon keil houlu onen avu **Siekob|Isrel** koa umai avi mari vatiamal keil ten out Isrel. Ka en usite onom, mehis Iahova houmonuk kimai kihi hetetamen tai koa meatin keil koa akistal en mari vatiamal onen Efrat ihouhou mini. Anatin, mehis mini keke hesan eis tai minuk koa hehi hetetamen imok en meteimal ten out Betlehem.ⁱ ¹² Mevis Iahova keke hesan ehon keil minuk koa heka en ahin hau enek koa hesakin amal onom hehi houlu hesuval vatiamal onen Peres, natin Sudah koa Tamar kuri.”^j

Koakeil akistal ran vatiamal onen Boas

Rut 4:13-22

¹³ Sakini, Boas kur Rut mai vi ahin onen ka Iahova rokol kati. Sakini kei meas en titiali, ka kuri vi meahos. ¹⁴ Ahin keil aviteni min Noume avit, “!Rovahati lat isen Iahova! Kosa, kei san havmali tai valei kat usite onom navong komai kovi tovuli. Ehon enek hemai hehi hetamen tai en out **Isrel**. ¹⁵ Ahineli onom, envatien onen enuk mariso mok. Tounah vasi keil koa kei mumoni minuk tahos imok mulin munak natmali keil onom avahi oulu (7). Ehon koa Rut kuri sakini moulien onom vi heite hau eris, veni navong kimai kihi tovuli revu, kei kilea valei kat revu keik.” ¹⁶ Sakini, Noume kur tivava enek, kav kati ka rounat eni.

¹⁷ Ahin keil koa aro vesesal ven keil umai aling isen tivava enek vi ‘Obed.’ Keil aviteni min meatin keil avit, “Titi ehon tai avasi ven Noume.”

Navong moul mai mariso, Obed mai vi tata onen **Tiese** koa vi tata onen asuv houlu **Deved**.

¹⁸ Ka koanek vi vatiamal koa kistal en Peres:

^h 4:10 Dut 25:5-6 ⁱ 4:11 Sen 35:22-26 ^j 4:12 Tamar emun, meatin onen mat, ka Sudah kuri suk vasakin vatiamal onen meatin enek varvuoltei. Sakini, Tamar meas ka kur Peres koa mai vi hetamen tai en mari vatiamal onen Sudah (Sen 38:27-30).

Peres vi tata onen Hesron

¹⁹Hesron vi tata onen Ram koa vi tata onen Aminatap.

²⁰Aminatap vi tata onen Nason koa vi tata onen Salmon.

²¹Salmon vi tata onen Boas koa vi tata onen Obed.

²²Ka Obed vi tata onen Tiese koa vi tata onen asuv houlu Deved.